

VEGYESEK

Debreczeni kalmárok a kuruczvilágban. A debreczeni kereskedőtársulat, ez a ma már esti- és női szaktanfolyamot, inas-, polgári- és középkereskedelmi iskolákat fenntartó erős testület, idestova kétszáz esztendős multra tekinthet vissza. 1715-ben szervezkedett, kapott Czéh-szabályokat a debreczeni nemes kalmár-társaság. Ám sokkal régiebb ennél Debreczen kereskedelmi élete, az „a minden képzeletet felülmuló“ üzleti tevékenység, amely a szakadatlan fegyverzörgések közepette is keresztül-kasul járván az országot, kínálgatta árúczikkeit; összekötéseit messze külföldre is kiterjesztette. Bécs, Brün, München, Nürnberg és Augsburg levéltárai, a határharminczadok kimutatásai, a bécsi és auspitzli handgráfok számadásai bámulatos dolgokat beszélnek erről.¹⁾ Egy okirat már az utolsó Árpád király, III. Endre idejében említi a debreczeni kalmárokat, kiktől vásárról igyekezvén hazafelé, kétszáz márkát érő portékát raboltak el.²⁾ Méliusz Péter is, a nagytudományu magyar reformator egyik híres munkáját a debreczeni árosnépeknek ajánlá. Épen ez időben állott Debreczen szarvasmarha kereskedelme a tetőponton, amikor a debreczeniek Nagyvárad, Győr, Székesfejérvár, Nagyszombat országszerte hirneves tőzséreivel együtt, olykor ezekkel társulva, köztük Tököli Sebestyénnel, sok-sok ezer aranyértékű szarvasmarhát hajtottak Németország legelső fogyasztópiacaira.³⁾

E derék kalmári rendből, ami a debreczenieket illeti, ez ideig csak egyesek nevét ösmerjük. Nagyobb számmal őrizte meg a debreczeni kereskedők nevét Köleséri Sámuel prédikátornak 1682-ben megjelent „Jozsua szent eltökélése“ című munkájának előbeszéde; azután valamivel előbb való időről, talán 1670-ből fennmaradt lajstromozatlan számadás, amelyet a Gazdaságtör. Szemlében nem régen ösmertettem.⁴⁾ Azonban mindkét névsor épen úgy hiányos, mint az a harmadik, amelyet az 1706. és 1707-beli bolt bírák állítottak össze s amely mostanában került elő a városi számvévőség rendezetlen levéltárából.

A boltbírák eme számadása összesen 143 nagyobb és kisebb (apró) kalmárt sorol fel; de csak olyanokat, akik a várostól béreltek boltot, vagy

1) Dr. Takács Sándor. Századok 1905. évf. V. f. 470 l.

2) Wenzel: Árpádkori uj okmánytár X. 379.

3) Dr. Takács. Bud. Hirlap egyik tárcza czikkében.

4) Magy. Gazdtört. Sz. 1904. évfoly. 228 és 265—266. l.

pedig helypénzt fizettek volt a városnak, valószínűleg sátrak után. Tehát nincsenek a névsorban a saját bolttal bíró kereskedők, különösen pedig a nagy marhás kalmárok, a tósérek és seregnyűjtők, ez utóbbiaknak boltra nem is lévén szükségök. Még az 1715. évi országos összeírás szerint 41 debreczeni polgár foglalatoskodott a marhakereskedéssel,¹⁾ noha már ekkor a bécsi kormány jóvoltából ez a hajdan virágzó, jövedelmező közigazdasági ág siralmasan elcsenevészedett.

Az 1707-diki névsor, bár nem teljes, több tekintetből érdekes. Először is mind a 143 kalmár neve gyönyörűen csendül a magyar fülnek. Kivétel nélkül magyar nevek ezek. A görög kalmárok már akkor egytől-egyig eltűntek Debreczenből. Legfeljebb nagy vásárok idején, *szabadságkor* rakodhatnak ki. Egy emberöltőnél tovább különben sem volt állandó lakozásuk nálunk; — s a kiket ismerünk közülök, valamennyi jó magyar hangzású nevet viselt.

Második, ami feltűnik, hogy aránylag sok az asszonykalmár a boltban árulók között is; az évi két forint helypénzt fizető kalmárok pedig, kivétel nélkül a gyengébb nemhez tartoznak. Ezek részint gyolcsosok, részint vegyes kiskereskedők, szatócsok valának, akiknél minden elképzelhető árú kapható, amit az akkori szükséglet és igény keresett.²⁾ A kalmárkodásra való hajlam manapság is jellemzi a debreczeni civis asszonyt. Rakott szekeren maga járogat vásárokra, míg férjeura műhelyben dolgozik.

Előkelő nemzeti asszonyokat, nemes urnóket találunk a régi kalmári rendben, főbírók és senátorok leányait és özvegyeit. Igy *Komáromi* Istvánnét, akinek férje 1704-ben halt meg, miután 1661-től fogva viselt városi tiszteket, sok ízben súlyos követségeket a török portára és a német udvarhoz és hétszer főbírótságot. *Turi Borbély* Andrásné és *Ungvári* Sámuelné, nemes *Váradi Fekete* István főbíró unokáit Máriát és Krisztinát, — amannak első férje *Váradi Barangi* György, — főbíró és biharmegyei alispán *Barangi Mihály* öccse, — második férje *turi Borbély* András senator; — mindketten birtokos nemes urak és kalmárok.

Barangi György és *Fekete* Máriától származott *Barangi* Miklós előbb a váradi várat bloquadirozó kurucz hadak élelmezési biztosa, a szathmári békekötés után Biharvármegye alispánja, majd septemvir, sok pusztának, szőlőnek, falunak s a micskei uradalomnak szerzőbirtokosa, kinek *Ungvári*

1) Városi közlevéltár. Lajstromozatlan.

2) Egy 1696. évbéli Napló következő följegyzéséből is következtethetjük ezt: „Die 14. Martii Commissarius Bödecker ellen való Commissióra ide gyült külömbkülömb Regimembeli tisztekkel lévő köznémetek a *piaczon* sok alkalmatlanságokat vittenek végben; a többi között egy siralmas példát is ejtettek. Mert egy *Szabó* Péterné nevű *kalmár* asszony elől *árut* elkapván, midőn nem engedte volna, Neoburg Regimennyéből *Klaubicz* Companiajából lévő német az *elkapott kések* közül edgyel az asszont, ki is terhes és várandós volt, úgy meg szurta hasban, hogy hamar idő mulván mind gyermekestül megholt. („Régi okiratok és Levelek Tára“ Debreczen 1905. I. füz. 9 l.)

Katával, Ungvári Sámuel leányával való drámai jelenetekben bővelkedő házasságáról írta Jókai utolsó regényét („Egétvivő asszony szív.“)

Kalmárokból állott nagyobb részben a tekintetes tanács is. Más forrás után tudjuk, hogy Debreczennek kuruczkorbeli két legnagyobb alakja Dobozi István és Komáromi György főbírák, utóbbi Bihar vármegyének is alispánja fiatal éveikben kereskedéssel foglalkoztak. Diószegi Sámuel, a Rákóczi szabadságharcz harmadik főbírája postamester és tózsér volt. Ezeken kívül a tárgyalt névsor szerint kalmárok valának: Pap Miklós kiérdemült népszónok, Püspök István, Veresmarti János, Tikos János, Katona János, Monori István, Sárándi Dániel senátorok; az esküdtek közül: Dikó Péter, Ugoesa Mihály, Vasas Tamás, Debreczeni Benedek, Szoboszlai György és még többen, — nagyobbára nemesi jogokkal is bíró polgárok. Szikszai Péter uram ugyan nem ül sem a külső, sem a belső tanácsban, de vakmerő vállalkozásai, amilyenek kora kalmárait gyakran állították a halál torkába, Károly lotharingiai herczeg és Leopold király kegyét szerezték meg számára. Ugyanis Szikszai a császári fővezér parancsára kétszer egymásután kémlelte ki az egész török tábort élete veszedelmes kockáztatásával. E bátor, hasznos tettéért a herczeg maga ajánlotta kitüntetésre a királynak, a király pedig Bihar vármegyében birtok adományozásával jutalmazta meg hű szolgálatait.¹⁾

A város boltjai, amelyekről a számadás beszél, részint a városháza alatt sorakoztak, részint a városháza környékén a Kardosház udvarán; a kistemplom mellett és Czegléd-utca elején, a seres ház előtt, a mai polgári kaszinó helyén épültek. Többnyire apró kis boltok valának ezek; évi bérök sem volt nagy. Legmagasabb bér 36 magyar forint; az átlagos bér is csak 6—8—10 forint. A kurucz világban sem magasabb, mint jó száz esztendővel elébb volt. Mert egy 1592. évi tanácsi határozat is a városháza szerin való boltok béreit 15—15, — a Kardosház szerin való boltokéit pedig 10—10 forintban állapította meg.²⁾

Az 1706-ban egymást háromszor követő futás és az 1707-beli ötödik kibontakozás miatt számos boltnak béri veszendőbe ment; sőt a boltokban is többet elpusztítottak az üresen maradt városba beszálló német hadak. Ez az oka annak, hogy a boltbírák 1706- és 1707-ről csak másfél esztendei bevétellel számoltak el. Számadásukba befoglalták a vásárokon sátrat verő és boltot bérlő görög és török kalmároktól szedett béreket s egyéb hasonló természetű jövedelmeket is.

A névsor közlése előtt kiemelem még a sóskalmárokat, akik a kistemplom előtt való boltokban árultak, összesen tizen. Ime névleg is ösmerjük egy részét azoknak, akik Takács Sándor szerint a debreczeni sókereskedést országos jelentőségre emelték.³⁾

1) Protoc. Restaurationum. 1754. 67. l.

2) Magy. Gazd. tört. Szemle 1902. IX. évf. 267. l.

3) Századok. 1905. XXXIX. évfoly. V. füz. 470—471.

Ime a bolbírák számadása s ebben a debreczeni kalmárok igen tekintélyes részének névsora:

1707.

Az kik egész esztendőre fizetnek, így következnek:

Szabó Jánosné	fl. 15	Pap Miklós Uram	fl. 18
<i>Komáromi Istvánné Assz.</i>	" 12	Dikó Péter Uram	" 36
Ujhelyi István	" 15	Ratz Miklóss	" 12
Szilágyi Mihályné	" 15		
Cassai Mihályné	" 10	Soos boltok:	
Gergely Deákné	" 12	Totth Gáspár	" 10
Püspök István Uram	" 10	Ugotsa Mihály Uram	" 10
Kalmár Imréné	" 13	Szodorai Péter	" 10
Martha Ferencz Uram	" 13	Bustyai Jánosné	" 10
Bagosi Dánielné	" 13	Gós Istvánné	" 5
Vetsei Péterné	" 13	Szalai Mihály	" 5
Szoboszlai István	" 13	Szabó Mihály	" 5
Deseretski András	" 8	Sajtos György	" 6
Kormány István	" 13	Kovács Jánosné	" 10
Szoboszlai Sz. György Uram	" 12	Latus	fl. 326

Az seresház előtt való boltok:

Tar Gábor	fl. 7	<i>Harangi Demeter</i>	fl. 10
Czeplédi Sz. Jánosné	" 7	Kis Gáspár	" 10
Szabó András	" 7	Fülkei István	" 10
Nagy Mihály	" 7	Teremi András	" 10
Orbán Mátyásné	" 7	Sóti János	" 10
Balta János	" 7	Szabó Sámuel	" 10
Tott György	" 8	<i>Dányádi János Uram</i>	" 10
Szabó István	" 8	Kállai Ferencz	" 8
Ujhelyi István	" 8	<i>Domján István Uram</i>	" 12
Váradi Szabó Mihály	" 8	<i>Sárándi Dániel Uram</i>	" 8
Fülkei János	" 10	<i>Debreczeni Benedek Uram</i>	" 8
<i>Borbély Andrásné Assz.</i>	" 10	Kalmány Györgyné	" 8
Komáromi János	" 8	Mezei István	" 8
Losonczy János	" 8	Szilasi István	" 8
Tott János	" 12	Kovács István	" 8
<i>Pataki Márton</i>	" 15	Füzesi István	" 12
<i>Eszenyi István</i>	" 15	Beszerményi Sámuel	" 10
Takács János	" 10	Szabó Pál	" 8
Szabó Máthé	" 10	Latus	fl. 350

Az kis Templom előtt való soos boltok:

Füles János	fl. 6	Ujvárosi András Annya	fl. 3
<i>Verésmarti János</i>	" 6	Záhoni János	" 10
Bétféki Andrásné	" 3	Bihari István	" 10
Zombori Mátyás	" 6	Vasas Sz. György	" 10
Bojtár János	" 6	Latus	fl. 66
Szűts Ferencz	" 6		

Kalmárok, az kik két-kétt forintot fiztettenek :

Vasas Mihályné	fl. 2	Csóka Györgyné	fl. 2
Ladányi Jánosné	" 2	Kőrösi Jánosné	" 2
Szár Istvánné	" 2	Kató Istvánné	" 2
Szendrei Istvánné siket	" 2	Varga Istvánné	" 2
Molnár Miklósné	" 2	Szabó Andrásné	" 2
Borsós Jánosné	" 2	Aggh Györgyné	" 2
Varga Jánosné	" 2	Szabó Benedekné	" 2
Gyarmati Mártonné	" 2	Bonnár Istvánné	" 2
Csitári Jánosné	" 2	Bagoly Miklósné	" 2
Fűsüs Sz. Istvánné	" 2	Zagyva Mihályné	" 2
Szendrei Istvánné	" 2	Latus	fl. 42

Gyolcsosok:

Szent Sobi Péterné	fl. 2	Szilágyi Mártonné	fl. 2
Molnár Jánosné	" 2	Nyár Jánosné	" 2
Szántó Jánosné	" 2	Beszerményi Istvánné	" 2
Diószegi Mártonné	" 2	Nagy Bálintné	" 2
Kis Jánosné	" 2	Nagy Mártonné	" 2
Szenási Mátyásné	" 2	Pataki Pálné	" 2
Gyalcu Györgyné	" 2	Zónai Mihályné	" 2
Csáki Mátyásné	" 2	Dobszai Györgyné	" 2
Király Pálné	" 2	Latus	fl. 34

Szent György napi szabadságkor Görögök sátorból árultanak két nap fiztettenek	fl. 13:80	Rézpénz.
Az Város boltyaitól Görögök Törökök fiztettenek	fl. 199:20	"
	Summa fl. 213	Rézpénz.
Gál napi szabadságkor Görögök 4 sátoztól fiztettenek	" 12	"
Az Város boltyaitól Törökök fiztettenek Alakaikkal együtt	" 77:30	"
Az boltok alatt az kik árulnak helypénzt fizetnek	" 24	"
Az Város házaiban az kik laknak kell fizetniök	" 40	"
Az Város pintzéiben az kik rakottanak, kell fizetniök	" 40:08	"
Az Sztítások hárman tortoznak fizetni	" 6	"
Az Foldozó Vargák hely pénzt fiztettenek	" 10:50	"
Ló állástól fiztettenek	" 6:12	"
	Latus fl. 222	fejér pénzt

1707. esztendőbeli Introitus summája

fl. 1040.—

Mindkét esztendőbeli Introitus summája

fl. 1596.14

Pro A 1706 restal fejér pénz

fl. 75:70

Pro A 1707 " " "

fl. 518:46

fl. 594.16

Rézpénz pro A 1706

fl. 48.—

pro A 1707

fl. 213.—

fl. 261.—

Az mely boltok el pusztultak s benne nem árultanak :

Deretskei Sz. Mihályné	fl. 3	Szücs Mártonné	fl. 3
Szüts Istvánné	„ 6	Nagy Péter Istvánné	„ 3
Gyökös Mártonné	„ 6	Gombos Pálné	„ 3
Sánta Péterné	„ 3	Jóna Jánosné	„ 3
Takáts Istvánné	„ 3		

Kardos háza előtt:

Pap Mihály	fl. 10	Monori István Uram	fl. 10
Tikos János Uram	„ 10	Vasas Tamás Uram	„ 10
Katona János Uram	„ 10	Katona András	„ 10

Kardos házánál való belső boltok Nro 11. mivel hat hat forintosok voltak.

A méh-szárzék mellett:

Varjas János	fl. 8	Kecskeméti B. Jánosné	fl. 6
Szabó Péterné	„ 6	Szilágyi Gáspárné	„ 6
Fóris Mihályné	„ 5	Pataki Mártonné	„ 6
Oláh Péterné	„ 5	Pap Sz. István	„ 4
Szikszai B. Péteré	„ 18	Szénási Mátyásné	„ 3
Szalontai Sz. Jánosné	„ 5	Sótörő Varga Györgyné	„ 4
Asztalos Céhé	„ 4	Ungvári Sámuelné	„ 18
Szabó Máthé	„ 4		
Vadászi Jánosné	„ 5	Summa Nro	fl. 42

E x i t u s

Perceptor Uraiméknak administraltunk	fl. 315.—	Rezet
T. Biró uram parantsolatjából Vátzi János Uramnak	„ 283.67	„
Ugyan az ő kegyelme parantsolattyára öt aranyot	„ 25.30	„
Az boltok építése ment	„ 128.73	„
Idvözült Komáromi Istvánné asszony boltjának bére	„ 18.—	„
Sárándi Dániel Uramé	„ 12.—	„
Az szolgálta fizetése két esztendeigh	„ 24.60	„
Két szekér letsétt (lencsét) vásárlottunk	„ 8.24	„
Commissionk vagyon	„ 2.38	„
Könyvre s papirosra költöttünk	„ 1.30	„
Magunk szolgálatjáért két esztendeig	„ —40	„

Summa	fl. 902.08	Rezet
Másfél esztendőre az Introitus summája	fl. 1596.14	Rezet
Restantia marad	fl. 694.06	Rezet

ZOLTAY LAJOS.

I. Ferdinánd és a magyar ezüstkivitel 1550-ben. Zsigmond Ágost lengyel király 1550-ben azzal a kéréssel fordult I. Ferdinándhoz, hogy engedné meg 3000 márka ezüst vásárlását Magyarországon. Zsigmond e kérésének előadásakor Ferdinándnak azt is megírta, hogy a lengyel királyné már többször kapott engedélyt Magyarországból való ezüstkivitelre, s ilyen alkalommal a szállítást a lengyel királyi ház megbízottja Schmidt Lőrincz késmárki kereskedő szokta volt magára vállalni.

Zsigmond Ágost lengyel király ezen kérésére I. Ferdinánd 1550. decz. 20-án válaszolt. Válaszában elmondja, hogy a lengyel királynak